

Філянiна Л.А.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.1 + 341.241.3

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ЕКСТРАДИЦІЇ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ НОРМ ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Досліджено правові підстави проведення процедури екстрадиції відповідно до міжнародних договорів, укладених між Україною та державами-учасницями Співдружності Незалежних Держав. Надано пропозиції щодо вдосконалення процедури екстрадиції.

Ключові слова: *видача особи, яка скоїла суспільно небезпечне діяння, підстава видачі, клопотання.*

Постановка проблеми. Розширення правового співробітництва держав, поглиблення зв'язків України зі світовим співтовариством сприяє ефективній взаємодії компонентів правової допомоги.

Злочинні діяння, що викликають занепокоєння усього міжнародного співтовариства, не повинні залишатися безкарними. Ефективна боротьба з міжнародною злочинністю може здійснюватися тільки шляхом взаємодії усіх компетентних структур і установ зацікавлених держав при безумовному виконанні взятих на себе міжнародних зобов'язань. Україна активно здійснює співробітництво з іншими державами й міжнародними організаціями.

Важлива роль у цій діяльності приділяється наданню правової допомоги у кримінальних провадженнях. Традиційно СРСР, а потім Україна брали участь у боротьбі зі злочинністю, укладаючи міжнародні договори про правову допомогу у цивільних, сімейних та кримінальних справах, договори про видачу й про передачу засуджених для відбування покарання в державах, громадянами яких вони є. У рамках Співдружності Незалежних Держав було прийнято багатосторонню Конвенцію про правову допомогу й правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р. Таким чином, уперше в практиці міждержавних відносин країн Співдружності вдалося досягти єдності позицій колишніх союзних республік СРСР щодо широкого кола правових питань. Це свідчило, з одного боку, про однорідність завдань, що стояли перед країнами, а з іншого – про узагальнюючі концепції в їхньому рішенні. Підписання Україною Конвенції про правову допомогу й правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 2002 р. значною мірою вдосконалює процес взаємодії правоохоронних органів держав-

учасниць.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання правових підстав екстрадиції досліджувалися у працях В. Антипенка, В. Березняка, О. Виноградової, С. Вихриста, Л. Галенської, Н. Зелінської, І. Капеця, О. Копиленка, А. Маланюка, А. Мацка, Г. Мурашина, С. Нестеренко, Н. Сафарова та інших. Ними вивчалися відносини, що виникають при здійсненні екстрадиції, а саме: генезис міжнародно-правового інституту видачі злочинців, принципи міжнародного співробітництва, правові підстави для видачі та відмови у видачі осіб, які скоїли злочин.

Мета статті – дослідження правових підстав екстрадиції відповідно до міжнародних договорів, підписаних та ратифікованих Україною, і національного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Світова практика підтвердила, що правові засоби протидії злочинності не мали повного успіху, а єдиним можливим шляхом вирішення такої проблеми є інтеграція на договірній основі в умовах взаємності. У зв'язку з цим одним із суттєвих заходів ефективної протидії міжнародній злочинності є якісна правова регламентація взаємодії правоохоронних органів держав як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Основний комплекс правових норм, який регулює відносини держав щодо надання правової допомоги, включаючи й видачу особи, яка скоїла суспільно небезпечне діяння (екстрадицію), є норми, що належать до двосторонніх та багатосторонніх договорів. Перевагою є створення міцної основи для співробітництва держав шляхом встановлення взаємних правил поведінки, які можливо перебачити.

У сучасних умовах видача особи, яка скоїла злочин, відіграє важливу роль у зміцненні та розвитку міжнародного співробітництва держав. Видача злочинців належить до тих інститутів міжнародного права, що знаходяться на стику міжнародного і внутрішньодержавного. Для проведення процедури екстрадиції держави посилаються як на міжнародно-правові норми, так і норми національного кримінального і кримінально-процесуального права. Таким чином, видача злочинців має комплексний характер.

Сучасна наука міжнародного права з питань співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права виходить із принципу державного суверенітету і суворої поваги до внутрішньої компетенції держави. Національна правова норма, що належить до питань міжнародного права, може стати і стає міжнародною-правовою нормою тільки в тому випадку, якщо вона закріплена в міжнародному договорі або через міжнародну практику набула характеру міжнародної звичаєвої норми. З іншого боку, міжнародне право впливає на внутрішньодержавне право новими нормами, конкретизуючи і розширюючи його. Так, Н. Зелінська зазначає, що узгодження національного законодавства із міжнародно-правовими формулюваннями є обов'язком держав-учасниць конвенцій. Відповідно, посилення на специфіку кримінально-правової системи не можуть служити підставою для відмови держав від прийнятих на себе зобов'язань з огляду на відомий принцип «договори повинні

дотримуватися» [1, с. 210].

Відомі українські фахівці О. Копиленко, Г. Мурашин зазначають, що перетворення усього українського правового простору адекватно існуючим соціально-економічним і політичним реаліям і потребам сьогодення зі спрямуванням на вирішення найскладніших проблем нашого суспільства у кризовий період його розвитку має супроводжуватися системним переглядом чинних і запровадженням нових правових норм... Для того щоб законодавство відповідало своєму високому призначенню, ефективно виконувало покладену на нього соціальну місію, виправдовувало закладені в ньому суспільні очікування, воно перш за все повинно відповідати виробленим і адресованим до нього теорією і практикою таким вимогам: наукова обґрунтованість і належна якість законів, їх системна узгодженість з нормами і принципами міжнародного права [2, с. 133].

Отже, комплексний характер процедури екстрадиції визначає, що джерелами правового регулювання видачі осіб, які скоїли злочин, є національне законодавство держав, їх конституції, двосторонні та багатосторонні договори (угоди, конвенції).

Практика застосування національного законодавства значною мірою будується з урахуванням світового досвіду, насамперед досвіду країн з розвинутими правовими системами. Підтвердженням тому є Конвенція про правову допомогу та правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах 2002 р. (далі – Конвенція 2002 р.).

Проаналізувавши положення Конвенції 1993 р. та Конвенції 2002 р., ми вважаємо необхідним звернути увагу на те, що остання конвенція більш уніфікована, сучасна та адаптована до національного законодавства держав-учасниць цього договору.

Конвенція – це багатостороння міжнародна угода, яка укладається зі спеціальних питань, виходячи з принципів вільної згоди й сумлінності сторін [3]. Конвенція 1993 р. широко використовує при запиті надання правової допомоги термін «вимога видачі»¹ (вимога – звернення до будь-кого, висловлена так, що не припускає заперечень) [4, с. 100], що, на нашу думку, не є коректним стосовно іншої держави. Таким зверненням ми не залишаємо вибору запитуваній державі щодо надання правової допомоги та видачі особи, яка скоїла злочин, незважаючи на те, що ст. 57 Конвенції 1993 р. прямо передбачає випадки відмови у видачі. У Конвенції 2002 р. поняття «вимога» толерантно замінено на *запит* про видачу, що є більш доцільним у міждержавному спілкуванні.

Узагальнення практики видачі свідчить про те, що в основній своїй масі вимоги щодо проведення процедури видачі дотримуються. Водночас є причини суб'єктивного та об'єктивного характеру, які впливають на позитивне та своєчасне вирішення питання видачі особи, яка скоїла злочин. Наприклад,

¹ Див.: ст. 58 «Вимога видачі» Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах країн СНД 1993 р.

інколи запитуюча сторона звертається з клопотанням про видачу для притягнення до кримінальної відповідальності за діяння, яке за законом запитуваної сторони не визнається злочином. З цією метою державам-учасницям конвенцій щодо надання правової допомоги та кримінального судочинства доцільно було б створити узагальнюючий перелік злочинів, за які проводиться процедура видачі. Такий перелік, на нашу думку, повинен містити не стільки чітку назву статті закону про кримінальну відповідальність, скільки об'єктивні, суб'єктивні та кваліфікуючі ознаки того чи іншого злочинного діяння, його особливості та санкцію.

Складно на практиці вирішується питання щодо з'ясування належності особи, яка підлягає видачі, до громадянства тієї чи іншої держави. Інколи не є можливим терміново з'ясувати, громадянином якої держави вона є, або необхідно перевірити законність набуття цього громадянства. Справа в тому, що в рамках СНД окремі громадяни, маючи намір ухилитися від притягнення до кримінальної відповідальності або відбуття покарання, отримують громадянство держави запитуваної сторони. В таких ситуаціях відповідні перевірки проводяться у взаємодії з правоохоронними органами запитуючої сторони.

Наявність у особи, яка підлягає видачі, громадянства запитуваної сторони, відповідно до законодавства держав СНД, виключає можливість її видачі, але це не є підставою для автоматичного звільнення від кримінального покарання за вчинене нею діяння в державі, в яку направлено запит.

Видача злочинців є одним із засобів реалізації кримінальної юрисдикції держави, яка має право на її здійснення. Втеча особи, яка вчинила злочин, на територію іншої держави з метою уникнути відповідальності за вчинений злочин вважається тією обставиною, яка породжує видачу. Підставою для видачі є міжнародні договори, які укладені відповідними державами. Держава, яка потерпає від вчиненого злочину, не може реалізувати своє право на кримінальне переслідування винного, що, в свою чергу, ускладнює криміногенну ситуацію не тільки в цій країні, але і в інших країнах, де переховується така особа, тому що створює загрозу латентної злочинності.

Видача злочинців на території України відбувається на підставі чинних міжнародних договорів України при наявності клопотання компетентного органу. За відсутністю міжнародного договору з відповідною державою допомога щодо видачі особи, яка скоїла злочин, може бути надана чи запитана на засадах взаємності.

Клопотання про видачу особи, яка скоїла злочин, направляється в разі, коли справа підсудна суду України, а також якщо стосовно даної особи є невиконаний вирок суду України.

Компетентним органом, який направляє клопотання про видачу, є: щодо обвинуваченого – Генеральна прокуратура України за поданням прокурора, який здійснює нагляд за розслідуванням справи, матеріали такого клопотання готуються органом досудового слідства, в провадженні якого знаходиться кримінальна справа; щодо підсудного – з метою судового провадження або відбування покарання у вигляді позбавлення волі направляє Міністерство

юстиції України за поданням суду, в провадженні якого знаходиться справа.

Видача злочинців на території України відбувається на підставі чинних міжнародних договорів України при наявності клопотання компетентного органу. *Клопотання про видачу особи* – це спеціальний процесуальний документ, складений компетентним органом відповідно до чинного законодавства держави, що вимагає видачі у зв'язку з кримінальним переслідуванням особи, яка скоїла злочин, або для виконання вироку, що набув чинності. За відсутності міжнародного договору з відповідною державою допомога щодо видачі особи, яка скоїла злочин, може бути надана чи запитана на засадах взаємності.

Для прийняття рішення про передачу засуджених для відбуття покарання в державі громадянства такої особи необхідно обов'язкове виконання умов, визначених у двосторонніх договорах про такі дії. У разі відсутності договорів або передбачених у договорі умов передачі засуджена особа не може бути видана для відбуття покарання в державу її громадянства.

Вважаємо за доцільне доповнити ст. 65 Конвенції 1993 р. ч. 2 і викласти її в такій редакції: «При вирішенні питання про видачу запитувана сторона надає перевагу державі, громадянином якої є особа, що підлягає видачі. У разі задоволення такого клопотання держава, громадянином якої є особа, що підлягає видачі, бере на себе зобов'язання здійснити юрисдикцію у повному обсязі відповідно до національного законодавства і на основі міжнародних договорів».

Висновки. Отже, на аналізуючи міжнародно-правові акти, що регулюють діяльність держав Співдружності щодо надання правової допомоги у цивільних, сімейних та кримінальних справах, доходимо висновку, що правовими підставами екстрадиції відповідно до міжнародних договорів України та держав-учасниць СНД є: наявність двостороннього або багатостороннього договору про взаємну правову допомогу, що включає в себе видачу особи, яка скоїла суспільно небезпечне діяння; можливість та порядок видачі особи, яка скоїла злочин, передбачена у національному законодавстві держав-учасниць договору; клопотання (запит) про видачу особи, яка скоїла злочин; документи, що підтверджують громадянство особи, яка підлягає екстрадиції; екстрадиційність злочину.

Врахування даного переліку підстав при оформленні документів та проведенні процедури екстрадиції надає змогу державам якісно і в стислій термін надавати правову допомогу у кримінальних провадженнях, забезпечити дотримання одного з принципів кримінального судочинства – невідворотності покарання за вчинений злочин та виконати у повному обсязі міжнародні зобов'язання відповідно до норм міжнародного права.

Бібліографічні посилання

1. Зелінська Н.А. Міжнародно-правова концепція міжнародного злочину: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.11. / Зелінська Наталія Анатоліївна. – Одеса, 2006.
2. Копиленко О. Деякі методологічні аспекти наукового забезпечення законодавчого процесу / О. Копиленко, Г. Мурашин // Вісник Академії правових наук України. –

№ 2 (33) – 3 (34). – С. 132–141.

3. Венская конвенция о праве международных договоров от 23 мая 1969 г. // ВВР Української РСР. – 1986. – № 17. – Ст. 343.

4. Сучасний тлумачний словник української мови / за заг. ред. В.В. Дубічинського. – Х., 2006.

5. Сафаров Н.А. Экстрадиция в международном уголовном праве: проблемы теории и практики / Н.А. Сафаров. – М., 2005.

6. Зелинская Н.А. Международные преступления и международная преступность : монография / Н.А. Зелинская. – Одесса, 2006.

7. Виноградова О. І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю (кримінально-процесуальний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.ю.н. : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес, криміналістика, судова експертиза» / О.І. Виноградова. – Х., 2000.

8. Дремина (Зелинская) Н.А. Международно-правовые обязательства Украины по договорам о выдаче осужденных лиц и предполагаемых преступников в контексте защиты прав человека / Н.А. Дремина (Зелинская) // Актуальні проблеми держави та права. – 1999. – № 7. – С. 23–31.

9. Конвенція про правову допомогу та правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах від 7 жовтня 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

10. Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 р. // ВВР України. – 1998. – № 23. – Ст. 130. Конвенція про передачу засуджених до позбавлення волі для подальшого відбування покарання від 6 березня 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

11. Угода про порядок передачі і транзитного перевезення осіб, взятих під варту 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

12. Угода про правову допомогу і співробітництво між Генеральною прокуратурою України і Прокуратурою Республіки Грузія від 4 липня 1994 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 10. – Ст. 675. Договір про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах між Україною і Республікою Молдова від 13 грудня 1993 р. // Україна в міжнародних відносинах. Боротьба зі злочинністю та взаємна правова допомога. Кн. І. – К., 1996. – С. 943–981.

13. Договір про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах між Україною і Республікою Грузія від 9 листопада 1995 р. // Україна в міжнародних відносинах. Боротьба зі злочинністю та взаємна правова допомога. Кн. І. – К., 1996. – С. 878–904.

14. Договір між Україною і Туркменістаном про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання від 23 березня 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

15. Договір між Україною і Республікою Узбекистан про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

16. Договір між Україною і Республікою Казахстан про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання від 17 вересня 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

17. Договір між Україною і Республікою Вірменія про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання від 1 березня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

Филянина Л.А. Правовые основания экстрадиции в соответствии с международными нормами и национальным законодательством Украины. Исследованы право-

вые основания проведения процедуры экстрадиции в соответствии с международными договорами, в которых принимает участие Украина в рамках Содружества Независимых Государств. Подготовлены предложения по усовершенствованию процедуры экстрадиции.

Ключевые слова: *выдача лица, которое совершило общественно опасное деяние, основания выдачи, ходатайство.*

Filyanina L.A. Legal framework of extradition under international rules and national legislation of Ukraine. The author has studied legal bases of the procedure of extradition according to international treaties in which Ukraine participates within the scope of The Commonwealth of Independent States.

The legal grounds for extradition under international treaties of Ukraine and the CIS are: the availability of bilateral or multilateral treaty on mutual legal assistance includes the extradition of a person who committed socially dangerous act; the possibility and the procedure for extradition of the person who committed the crime under national law States Parties to the treaty; petition (request) to extradition the person who committed the crime; documents confirming the citizenship of the person to be extradited; crime as an object of extradition.

There are suggestions to improve the procedure of extradition.

Keywords: *extradition of person, who has committed social dangerous act; reasons of extradition; request.*

Надійшла до редакції 15.04.2016

Христов О.Л.

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ «РЕЙДЕРСЬКИМИ» ЗАХВАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Розкрито особливості початкового етапу розслідування злочинів, пов'язаних із «рейдерськими» захопленнями. Зроблено висновок, що особливість початкового етапу розслідування злочинів, пов'язаних із «рейдерськими» захопленнями підприємств, в першу чергу залежить від характеру і повноти отриманої від заявника інформації про протиправні діяння осіб, які, в свою чергу, можуть мати ознаки різних складів злочинів.

Ключові слова: *слідчі (розушукові) дії, рейдерство, підприємство, початковий етап розслідування.*

Постановка проблеми. Сьогодні проблема незаконних поглинань та силових захоплень бізнесу в Україні торкається інтересів як вітчизняних, так і іноземних суб'єктів господарювання та інвесторів. Ці явища є реальною загрозою економіці, що руйнують вітчизняний бізнес, підприємництво і вироб-